

Haal meer uit je omgeving!

Door Erwin Declercq en Wilma van Esch

- Wil jij de huidige kaart van je gemeente samen met je kinderen vergelijken met de middeleeuwse variant?
- Wil je in een denkbeeldige helikopter boven de schoolomgeving cirkelen?
- Of ben je op zoek naar een fietstocht langs de belangrijkste bezienswaardigheden in jouw streek?
- Zoek je inspirerende voorbeelden van andere scholen om ideeën op te doen?
- Vind je het moeilijk om je op internet een weg te banen in de overvloed van informatie?

De Katholieke Hogeschool (KaHo) St. Lieven heeft in 2009 onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van omgevingsonderwijs. De onderzoekers hebben hun bevindingen gebundeld op www.omgevingsonderwijs.be om daarmee leerkrachten te ondersteunen en inspireren bij het ontdekken van de leef- en schoolomgeving samen met kinderen. Laat je inspireren: haal meer uit je omgeving!

Kleuters als gids

Ter voorbereiding aan hun buitenlandstage vroegen we studenten wandelingen te organiseren met jonge kinderen (4 en 5 jarigen) in de omgeving van hun school. De opdracht was: Laat kinderen jou hun leef- en speelomgeving tonen. Een extra uitdaging was de taal. Op deze multiculturele plek spraken de kleuters 31 verschillende talen, maar geen Nederlands of Engels. Een aantal studenten maakte een boekje met foto's van hun eigen huis, een speeltuin, een winkel, een hondenuitlaatveldje, familie, huisdieren. Dat bleek een gouden greep. Vanuit de afbeeldingen van de studenten, renden de kinderen naar hun speciale plekje en deden voor hoe daar gespeeld werd. Maar ook werden studenten meegenomen naar de winkels, de huizen waar kinderen

woonden en de grenzen van hun speelterrein. Na afloop gebruikten studenten en kinderen hun eigen taal om weer te geven wat zij hadden ontdekt en gezien. Door middel van foto's, tekeningen, schilderijen werden ontdekkingen sprekend in beeld gebracht.

Omgevingsonderwijs, wat is dat?

Allereerst: wat is omgeving? Onder omgeving verstaan we de ruimte waar kinderen wonen, leren, spelen: het huis, de straat, de weg naar school, maar ook de ruimte verder weg, waar de kinderen in hun vrije tijd heengaan. Omgeving verwijst naar de fysische, sociale en culturele omgeving. Sommige verschijnselen hebben kinderen (en hun leerkrachten!) misschien nog nooit opgemerkt. We weten allemaal dat er veel meer te zien is, naarmate je je meer concentreert op het gebeuren

om je heen. Juist in een nabije omgeving is daarom nog veel nieuws te ontdekken. Van Riesen en Van Manen benoemden in 2006 tien elementen om omgevingsonderwijs te duiden.

**KIJK IK OM ME HEEN,
STA IK MIDDEN IN
MIJN LEVEN!**

Loesje

OMGEVINGSONDERWIJS

- dwingt tot actief en zelfstandig leren. De omgeving buiten school is niet gemodelleerd in hapklare brokken. Leerlingen zullen zelf moeten waarnemen, vragen stellen, vergelijken, interpreteren, analyseren, deduceren...
- reikt een ander type bronnen aan dan een boek kan doen, de werkelijkheid zelf die drie dimensionaal is en door alle zintuigen waargenomen kan worden.
- vertrekt steeds vanuit concrete verschijnselen, geen abstracte verschijnselen.
- kan leerlingen motiveren en boeien voor vakken waar ze met traditioneel onderwijs amper door geboeid zijn.
- doorbreekt de routine van het schoolse leren voor leerlingen en leerkrachten en werkt voor beiden motiverend.
- door omgevingsonderwijs kunnen leerkrachten (voornamelijk forenzen) de schoolomgeving en dus ook de leerlingen zelf beter leren kennen.
- brengt de werkelijkheid terug naar de klas en is een goed middel tot vakoverschrijdend werken.
- is een manier om waardering voor en de band met de omgeving op te bouwen.
- is een goede gelegenheid om banden op te bouwen met diverse instellingen uit de omgeving
- met omgevingsonderwijs kan een school zich ook profileren naar ouders en lokale overheden toe.

Van Riessen en Van Manen (2006)

Onderzoek KaHo en website

De ondervraagde leerkrachten binnen het wetenschappelijk onderzoek van de Katholieke Hogeschool St. Lieven lieten weten dat de interesse in omgevingsonderwijs erg groot is. Deze interesse bleek zich niet vanzelfsprekend te vertalen in bruisende praktijksituaties. Wat blijkt: veel leerkrachten werken in een omgeving waar ze zelf niet wonen of opgroeiden. Hierdoor is hun kennis over de directe schoolomgeving beperkt. Daarnaast zijn de meeste methodes niet, of in beperkte mate, gericht op de plaatselijke schoolomgeving. (Handboeken dienen breed inzetbaar te zijn, bijgevolg hebben zij niet het specifieke over de nabije of verderaf gelegen omgeving van de school). Omgevingsinformatie opzoeken en implementeren in je dagelijkse praktijk wordt ervaren als tijdrovend. Tijdgebrek wordt door de meeste respondenten als een belangrijke belemmerende factor ervaren. Uit de bevraging wordt ook door enkele leerkrachten een te beperkte informaticakennis en onvoldoende kennis van omgevingsgericht bronnenmateriaal naar voren geschoven als belemmerende factor.

www.omgevingsonderwijs.be

Dus hebben de onderzoekers een praktische, gebruiksvriendelijke, uitnodigende site ingericht, waarin zij al hun bevindingen verwerkten. Naast bronnen met omgevingsgerichte informatie, plaatsten zij een demofilm over hoe je bruikbare informatie uit bruikbare bronnen voor jouw omgeving kunt halen. Vijf basisscholen hebben hier op geheel eigen wijze hun omgevingsbronnen in beeld gebracht. Tevens biedt de site didactische ondersteuning door middel van tips en voorbeelden van werkbladen. De site en het onderzoek zijn op Vlaanderen georiënteerd, maar bieden volop mogelijkheden en inzichten voor het Nederlandse onderwijs. Laat je inspireren en breng ook jouw schoolomgeving tot leven. De kansen liggen voor het oprapen!

Laat je inspireren!

De huidige kaart van je gemeente vergelijken met de middeleeuwse variant

Voor Vlaanderen, maar ook voor Nederland, is heel wat historisch kaartmateriaal beschikbaar. Vaak betreft het onnauwkeurige kaarten die een

groot gebied weergeven waardoor ze weinig voor omgevingsonderwijs kunnen betekenen. Sommige kaarten zijn echter zeer gedetailleerd en geven historische informatie vrij tot op straatniveau. Soms zijn niet alleen grote structuren zichtbaar, zoals wegen, kastelen, omwalde hoeven en stadsverdedigingen maar ook kleinere landschapselementen zoals houtkanten, bomenrijen, watermolens...

www.historiekaart.nl en

www.kb.nl/bladerboek/stedenboek/index.html

Foto's van nu vergelijken met foto's van vroeger

Oude foto's, ansichten, beeldbanken

Tal van websites bieden historisch fotomateriaal aan. En in ieder willekeurig dorp zijn uitgaven verschenen als bijvoorbeeld 'Uden in ansichten'. www.delcampe.be is een ontmoetingsplaats voor verzamelaars van oude foto's en ansichten. Het aanbod is overweldigend! Het is boeiend met je leerlingen te bekijken hoe de schoolomgeving er vroeger uitzag.

En kijk ook eens op

www.geheugenvannederland.nl en <http://beeldbank.nationaalarchief.nl>

Hoe komen de inwoners van onze gemeente aan hun scheldnaam?

Verhalendatabanken

Lokale verhalen, sagen en legenden zijn voor leerlingen uitermate boeiend. De Vlaamse Volksverhalenbank bevat meer dan 10000 verhalen. Maar ook de oudere mensen in de omgeving van de school kunnen een rijke bron van informatie zijn en kinderen boeien met hun verhalen en mythen van de streek.

Kijk ook op

www.beleven.org/verhalen/ en www.meertens.knaw.nl/cms/databanken

In een denkbeeldige helicopter boven je school-omgeving cirkelen

Luchtfoto's en satelietbeelden

Gedetailleerde luchtfoto's en sateliet-opnames zijn beschikbaar via Google Earth, online Google Maps, Bing Maps van Microsoft of provinciale websites. Deze sites bieden niet alleen recente grootschalige luchtfoto's, maar vaak ook opeenvolgende opnames die de dynamiek van het landschap heel mooi illustreren. Via Google Maps kun je Wikipedia artikelen weergeven, afstanden en oppervlaktes berekenen en veel meer. Via Bingmaps kun je uiterst gedetailleerde Bird's eye foto's (schuine luchtfoto's) oproepen voor stedelijke gebieden. Maar ook Google Streetview heeft steeds meer plaatsen in Nederland in beeld gebracht. Met Streetview maak je vlot

de perspectiefverandering van boven-naar zijaanzicht zodat je als het ware ter plaatse een kijkje kunt nemen.

Wandel- en fietsroutes

Bestaande wandelingen en fietsroutes zijn meestal goed doordacht op gebied van landschap, erfgoed en andere bezienswaardigheden. Ze vormen een prima basis voor een excursie of wandeling. Voorbeelden van mooie routes vind je op www.routeyou.com

Geraakt?

Omgevingsonderwijs biedt veel voordelen en kansen. Met dit artikel willen we je we inspireren en laten zien dat het relatief eenvoudig is de omgeving van de school met kinderen te onderzoeken. En we willen je uitnodigen je eigen suggesties en bevindingen naar ons te mailen, zodat we ook voor de Nederlandse omgeving een boeiende verzameling krijgen!

NB Dit artikel is in een andere vorm verschenen in *EE-m@gazine*.

Jaargang 2010/2011 26/1

Erwin Declercq

Lector Wereldoriëntatie en ICT

KaHo St. Lieven

Erwin.declercq@kahosl.be

Wilma van Esch

Projectleider Expertisecentrum

E.G.O. Nederland

w.vansch@fontys.nl

Bronnen:

- Callens, A. (2005-2006) *Erfgoedonderwijs. School- en klaspraktijk*, 189 blz 2-8
- Declercq E. (2009) *Haal meer uit je omgeving, een poging om leerkrachten te helpen meer omgevingsgericht te werken*. Katholieke Schoolgids, nr. 4
- *Leerplan Wereldoriëntatie*, (1998) Vlaams Verbond van het Katholiek Basisonderwijs, Brussel
- *Leerplan Wereldoriëntatie*, (1997) Onderwijssecretariaat Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel
- *Leerplan Wereldoriëntatie*, Gemeenschapsonderwijs Brussel.
- Van Riesen, M. en Van Manen, I. (2006). *Omgevingsonderwijs*. Van Gorcum Assen